

SAKRALNO GRADITELJSTVO SREDNJOVJEKOVNOGA KAŠTELA VEPRINAC OD XIII. DO XVIII. STOLJEĆA

VESNA MUNIĆ

Članak obrađuje sakralno graditeljstvo srednjovjekovnoga kaštela Veprinac odnosno veprinačke župe u liburnijskoj Istri. Osim crkve Sv. Ane ostale crkve toga područja nisu bile zasebno obrađene.

Najdominantnija crkva nekadašnjeg kaštela Veprinac je župna crkva Sv. Marka Evanđeliste. Ona je lijepi primjer crkve-tvrđave. Uz nju obrađene su još obiteljska crkva Sv. Ane koja je izgrađena početkom XV. st., crkva Sv. Marije Magdalene, crkva Sv. Jelene (na cesti Veprinac – Učka), te ruševine crkve Sv. Jurja.

Po svojim obilježjima crkve veprinačke župe koje su izgrađene u razvijenom srednjem vijeku, sastavni su dio srednjovjekovnog sakralnog graditeljstva Liburnije te središnje i zapadne Istre.

I.

Veprinac, središte župe Sv. Marka Evanđeliste, danas je manje naselje na istočnoj padini Učke. Smješten na staroj prometnici Matulji – Učka, Veprinac se nalazi na čunjastom vrhu 3 km udaljen od Opatije. To staro naselje spominje se izravno 1351. godine, zajedno s Kastvom, u listinama Rudolfa Devinskoga. Tada se veprinačka i kastavska komuna pojavljuju kao jamci Rudolfa prema Goričkim grofovima, što na određeni način potvrđuje starost tih naselja.¹

1. Milko KOS, "Jedan urbar iz vremena oko 1400. o imanjima Devinskih i Walsc covaca na Kvarneru", *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. III., Rijeka, 1956., str. 356-359.

Područje današnje veprinačke župe gotovo se u cijelosti poklapa s područjem nekadašnje srednjovjekovne veprinačke komune, odnosno kaštela Veprinac.²

Kaštel Veprinac došao je u posjed grofova Devinskih iz Devina (Duino) kraj Trsta sredinom XII. stoljeća. Devinci su tada na nagovor akvilejskog patrijarha za njemačkoga cara osvojili područje od Rijeke uz rijeku Rječinu do Brseča u liburnijskoj Istri. Od osvojenih gradova i kaštela – Rijeka, Kastav, Veprinac, Lovran, Mošćenice i Brseč – Devinci su stvorili Kvarnersko imanje. Istovremeno, oni su na području Kvarnerskog posjeda učvrstili crkvenu jurisdikciju Pulske biskupije koja na Rječini graniči sa Senjskom biskupijom.

Devinci su posjed u svojim rukama držali sve do razmeđe XIV. na XV. stoljeće. Za to vrijeme uvedeni su novi feudalni društveni odnosi što se potvrđuje urbarom nastalim oko 1400. godine. Urbar je nastao u vrijeme posljednjih Devinaca koje su oko 1400. godine zamijenili grofovi Walsee.³ Vrijeme Walseevaca bilo je doba gospodarskog uspona Kvarnerskog imanja. U njihovo vrijeme dovršena je fortifikacija veprinačkog naselja. Tada su obavljene prve preinake i preuređenja na romaničkim sakralnim spomenicima.

Uspješno gospodarenje grofova Walsee zamijenili su Habsburgovci 1645. godine. Habsburgovci su upravljanje imanjem obavljali kao i prethodni feudalni gospodari, tj. oni su također postavljali svoje upravitelje koji su imali vojnu i civilnu vlast.

Na isteku XV. st. formirana je Kastavska kapetanija/gospoštija koja objedinjuje komunu kastavsku, kaštel Veprinac i kaštel Mošćenice. Godine 1507. Veprinac dobiva statut na hrvatskom jeziku, u čakavštini. Iz preambule statuta je vidljivo da je to druga redakcija Veprinačkog zakona. Naime, Veprinčani se u obranu svojih prava pozivaju na raniju gospodu Walsee kojima su vjerno služili.⁴

Tijekom XVI. st. Kastavska je kapetanija gospodarski sve više slabila, a njeni kmetovi sve su teže izvršavali obveze prema feudalnom gospodaru. One su se sastojale od novčanih podavanja te u desetini od žita, mladih životinja (janjci i kozlići) i vina. Potkraj stoljeća kriza se povećava i zbog povremenih sukoba s Mlečanima koje izazivaju uskoci. Gospoštija sve više slabi i propada, a Habsburgovci njenu sudbinu žele riješiti davanjem posjeda u zakup. Cijena posjeda od 20.000 zlatnih forinti ostat će nepromijenjena od konca XVI. st. sve do 1630. godine. Stanje Gospoštije još će više pogoršati Uskočki rat (1615.-1617./18.),⁵ u vrijeme kojega su Mlečani uspjeli zauzeti obližnji kaštel Mošćenice.

Nakon rata stanje se primirilo, a Gospoštija se prodaje. Konačno riječki isusovački kolegij uz pomoć grofice Ursule von Thonhausen, koja je donirala novac za kupnju posjeda, dobiva u svoje ruke Kastavsku gospoštiju. Riječki će isusovci kapetaniju kastavsku držati sve do ukinuća njihova reda 1773. godine.⁶ Nakon toga Kastavska gospoštija ulazi u sklop državne riznice.

Vrijeme riječkoga isusovačkoga kolegija je i vrijeme baroka koji se očituje i na sakralnim građevinama Veprinca. Neke su crkve nanovo preuređene pa su tako dobile nove oblike.

2. O povijesti Kvarnerskog imanja i Veprinca vidi: Darinko MUNIĆ, *Kastav u srednjem vijeku*, II. dopunjeno i izmijenjeno izdanje, Rijeka, 1998., "1. Kratak pregled povijesti Kastva", str. 11-66.

3. O tome D. Munić, *Kastav*, "Walseeovci smjenjuju Devinsku vlastelu", n. dj., str. 37-44.

4. Oleg MANDIĆ, "Osnovc pravnog uređenja veprinačke općine u XVIII. stoljeću", *Rad JAZU*, knj. 306, Zagreb, 1955., "Prilog I, Zakon Veprinaczki Milczin let Gospodgnih 1500", str. 108. Najnovije izdanje Veprinačkog statuta objavio je Lujo MARGETIĆ u *Zborniku Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, Zadar, sv. 37., Zadar, 1995. pod naslovom "Veprinački zakon iz 1507.", str. 341-367.

5. Miroslav BERTOŠA, "Uskočki rat i slom istarskog gospodarstva", *Jadranski zbornik*, sv. IX., Pula – Rijeka, 1975., str. 239-286.

6. Giuseppe VIEZZOLI, "La Compagnia di Gesu a Fiume 1627-1773", *Rivista Fiume*, anno X, 1 e II semestre 1931, Fiume 1932, str. 192-230.

Međutim to nisu bile jedine pregradnje i dogradnje sakralnih objekata, budući su na njima danas vidljivi i elementi klasicizma XIX. stoljeća.

II.

1.

S obzirom na očuvanost cjelokupne gradske aglomeracije, Veprinac danas, na prvi pogled, ne odaje izgled srednjovjekovnog kaštela, burga, grada utvrde. Za razliku od Kastva, Lovrana, Mošćenica i Brseča, u Veprincu je sačuvano tek nešto više od desetak kuća. One su podignute na jugozapadnoj padini brijega visokog 519 m nad morem, a zajedno sa starim gradskim vratima, srednjovjekovnom crkvicom Sv. Ane, lijevo, i stare gradske lože, desno od gradskog ulaza, daju predodžbu o nekadašnjem kaštelu, kako ga i statut iz 1507. godine zove.⁷ U tom naselju slobodne aglomeracije malobrojni objekti prate tešku i složenu konfiguraciju tla, a međusobno su povezani organskim dijelovima ulica i stubišta.

Veprinac u okviru nekadašnjih zidina, koje se danas jedva mjestimično naziru, nema pravoga gradskog trga. Glavna arterija te slobodne aglomeracije jesu stube što se od glavnih gradskih vratiju, na jugu, strmo uspinju prema župnoj crkvi Sv. Marka Evanđeliste. Pred tom crkvom, čiji je prostor zatvoren zasebnim debelim zidom, jedini je pravi trg u Veprincu. U taj se prostor ulazi kroz posebna vrata na jugoistoku. S njihove desne strane uzdiže se zvonik-toranj, koji svojom masivnošću nadomještava dio obziđa, izaziva poštovanje i ulijeva osjećaj sigurnosti. Uokolo crkve je velik ravan prostor, a pred pročeljem crkve nalaze se nadgrobní novovjekovni spomenici veprinačkih uglednika. Riječ je o crkvi utvrđi,⁸ oko koje se može okupiti veliki broj ljudi, a po potrebi zidine su ih, a zatim i unutrašnjost crkve, mogli štititi.

Prvobitna je crkva podignuta na kruništu brežuljka, iz kojeg je pogledom moguće nadzirati cijelo područje veprinačke komune. Iz veprinačkog kaštela pogledom se dopire do Brseča na jugu, planinskih vrhunaca na zapadu i sjeveru te istočnih granica Kvarnerskog imanja s Rijekom do Trsata iznad lijeve obale Rječine i dalje prema Senju na istoku. Ne začuđuje stoga činjenica da su Devinci, vlasnici kvarnerskog imanja, povremeno živjeli u Veprincu. Tamo su nakon smrti najjačeg Devinca – Hugona VIII. živjela i njegova malodobna djeca kojoj su skrbnici bili braća Walsee, šurjaci Hugonovi. Ondje su malodobna djeca i umrla ne dočekavši mogućnost nasljeđivanja Kvarnerskog posjeda. U Veprincu je živjela i Elizabeta, sestra Devinaca, a i ona je tamo umrla 1405. godine.⁹

Uostalom, za potrebe velikaške obitelji Devinaca i njihovih nasljednika von Walsee sagrađena je pred gradom, tik uz gradska vrata, a nasuprot gradskoj loži, na smjeni XIV. u XV. stoljeće gotička obiteljska crkvice Sv. Ane. Ta crkvice jedna je od najljepših sakralnih građevina na području Liburnije, a možda i šire. Naposljetku, gorko iskustvo Uskočkog rata (1615.-1617./18.) na cijelom području Kvarnerskog imanja i Kvarnerskog zaljeva dovelo je do novih mjera opreza te obnove, ojačanja i izgradnje fortifikacija. U tom ozračju valja gledati i na obnovu, dogradnju pa i izgradnju većih baroknih sakralnih građevina u prvoj polovici XVII. stoljeća, čemu s poseban poticaj dali riječki isusovci koji su Kastavsku gospoštiju preuzeli godine 1630. U vrijeme isusovaca (1630.-1773.) barokizirana je i župna

7. O. Mandić, *Osnove pravnog uređenja*, n. dj., str. 108.

8. Scna SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, *Crkve-tvrđave u Hrvatskoj*, Zagreb, 1994., ne spominje ovu crkvu kao ni kastavsku crkvu-tvrđavu Sv. Jelenc Križarice, u svome udžbeniku.

9. M. Kos, *Jedan urbar*, n. dj., str. 351; D. Munić, *Kastav*, n. dj., str. 38-39.

crkva Sv. Marka Evanđeliste. No, to se svakako nije desilo prije 1689. godine. Naime, prema grafici Veprinca u Valvasorovu djelu iz 1689. godine crkva Sv. Marka Evanđeliste još uvijek nije barokizirani sakralni objekt. Iz toga se može pretpostaviti da je do barokizacije crkve došlo u XVIII. stoljeću. Ta je crkva najveća sakralna građevina na području veprinačke komune, odnosno župe čiji korijeni sežu u duboku prošlost.

U svome vrlo kratkom opisu veprinačke župe, uz crkvu Sv. Marka, Valvasor je zabilježio postojanje još ovih crkava: *Sv. Jurja*, *Sv. Ane*, *Gospe Blažene*, *Sv. Petra* i *Sv. Marije Magdalene*.¹⁰ A kao vrijeme nastanka župe *Prospectus* iz 1877. godine, zabilježio je da parohija Sv. Marka Evangeliste "Existit jam a saeculo XV."¹¹

2.

Crkva Sv. Marka Evanđeliste smještena je na najvišoj točki veprinačkog brijega, 519 m nad morem. Ona je danas župna crkva, a tu je funkciju preuzela pred nekoliko stoljeća od crkve Sv. Ane. Crkva je posvećena Sv. Marku Evanđelisti, piscu jednoga od četiriju Evanđelja, koji je prema legendi Evanđelje propovijedao duž jadranske obale.

Crkva Sv. Marka Evanđeliste izvorno je srednjovjekovna crkva, o kojoj spomen dolazi s kraja XVI. stoljeća. U toj danas barokiziranoj crkvi, ono što je vidljivo od njenog najstarijeg dijela je zona začelnog zida prezbiterija, dio oko malog romaničkog prozorskog okna. Prozorsko okno je uski uzdužni otvor obrubljen masivnim kamenim okvirima, a vrh okna završava polukružnim lukom. U svezi s time i izvornošću crkve velečasni Luka Lučić iznio nam je usmenu pretpostavku, da je crkva izgrađena godine 1405., kada je osnovana župa veprinačka. Prema njegovoj pretpostavci tada je izgrađena manja crkva s grobljem na kruništu veprinačkog brijega. Međutim, godinu izgradnje za sada je teško potvrditi.¹² Isto tako, nedostatak pisanih izvora i arheoloških istraživanja ne omogućava nam odgovor na pitanje o prvotnom izgledu crkve.

No, da je izvorna crkva postojala u srednjem vijeku, svjedoče njena prepravljena, posebice iz 1574. godine, godine koja je uklesana na arhitravu ulaznih vrata.¹³ Postojanje te crkve zajedno s crkvom Sv. Ane i Sv. Martina godine 1589., spominje Rudolf Strohal. R. Strohal uz ostalo, navodi i veprinačke svećenike u vrijeme kada je župnom crkvom bila crkva Sv. Ane. Uz te crkve R. Strohal spominje i crkvu Sv. Duha (1589.) te crkvu Sv. Tela (1590.) koje su imale i svoje istoimene bratovštine.¹⁴ Međutim, ove dvije crkve danas više ne postoje, a vlč. Luka Lučić nije ništa znao reći o njihovoj sudbini.¹⁵

10. Johann WEIKHARD VALVASOR, *Die Ehre des Hertzogthums des Krain* (dalje: *Die Ehre*), VIII. Buch Von Heiligen, Patriarchen, Bischöfen, Pfarr Vapriniz – Inhalt, str. 818. Zanimljivo je da Valvasor o župi Veprinac donosi neuobičajeno malo podataka u odnosu na susjedne župe Lovran i Kastav. Uz naprijed nabrojene crkve, primjedbu o imenu župe *Vaprinz*, koju obični ljudi komune zovu *Veprinaz/Veprinac*, te njevoj pripadnosti pulskoj diocezi, Valvasor zaključuje izlaganje o Veprincu s podatkom da su tamo stalno četiri kanonika, od kojih jedan upravlja župom.

11. *Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MDCCCLXXVII.*, Tergeste, 1877., str. 35.

12. Koristim priliku da zahvalim vlč. Luki Lučiću na pomoći koju mi je pružio u istraživanju sakralnog graditeljstva veprinačke župe. Nažalost, vlč. L. Lučić u svome župnome arhivu nije posjedovao nikakvu stariju arhivsku građu o veprinačkim crkvama.

13. Andre MOHOROVIČIĆ, *Utvrđeni gradovi i kašteli sjevernog Jadrana/Citta fortificate e castelli dell' Adriatico settentrionale*, Rijeka, 1997., str. 89; Branko FUČIĆ, "Veprinac", *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. 2., Zagreb, 1996., str. 416.

14. Rudolf STROHAL, "Veprinac u XVI. vijeku", Zbornik za život i običaje Južnih Slavena (ZNŽO), knj. XXVII., sv. 1., Zagreb, 1929., str. 139 i 140. U svom radu R. Strohal je pozornost posvetio: 1. *Svećenicima i vjerskom odgoju*, 2. *Zanimanju Veprinčana*, 3. *Upravi i sudstvu*, 4. *Primjerima pravnog nazivlja u Veprincu*, 6. *Porodičnim prezimenima*, 7. *Krsnim imenima* i 8. *Imenima obližnjih mjesta i nekih mjesta u*

Potpuno preuređenje crkve Sv. Marka Evanđeliste uslijedilo je u baroku, čime Veprinac ne zaostaje za susjednim župama. Crkva je preuređena u trobrodnu građevinu. Restaurirana je i sredinom prošlog stoljeća (1849.), a popravaka i dotjerivanja je bilo i u naše vrijeme. Danas je to trobrodna crkva s pravokutnom apsidom. Ta uzdužna sakralna građevina prekrivena je kosim krovom, a nadsvođena je križnim svodovljem.

Unutrašnjost crkve Sv. Marka Evanđeliste organizirana je tako da omogućava okupljanje vjernika na jednom mjestu te da se njihovo kretanje zatim usmjeri prema svetištu, odnosno glavnom oltaru. Smjeru kretanja pridonosi glavni brod koji je arkadama rastvoren prema bočnim lađama. Tlocrt crkve pokazuje širinu srednje glavne lađe, koja se završava prostranom izduženom apsidom. Bočne su lađe uže, a prostorno su riješene travejima, kao i glavni brod.

Svjetlost u crkvu ulazi kroz probijene termalne prozore na bočnim zidovima. Svetište osvjetljava svjetlost koja ulazi kroz skromne otvore na bočnim apsidalnim zidovima.

Obrada zidnih površina je plošna. Pod crkve prekriven je svijetlim kamenim pločama. U njega je na podu apsida, na podu ispred svetišta i na podu bočnih lađa ugrađeno osam nadgrobni ploča (jedna u apsidi, jedna ispred apsida, dvije u desnoj i četiri u lijevoj bočnoj lađi). Natpisi na njima su iz XVIII., osim na jednoj koja ima natpis iz XVII. stoljeća.

U unutrašnjosti crkve, posebice u svetištu, pozornost svojom ljepotom plijene renesansno-barokna korska sjedala iz XVII. stoljeća. Ona su rustično obrađena, a s obzirom da su godine 1980. konzervirana, i dobro sačuvana. Uz to valja spomenuti oltare, prvo u svetištu Sv. Marka Evanđeliste, a zatim Gospe Lurdske, Sv. Obitelji, Sv. Antuna, Srca Isusova i Sv. Josipa. Nadalje, u sakristiji je krstionica izrađena 1775. godine od bijelo-crnog mramora.

Zidne plohe unutrašnjosti crkve ožbukane su, a krasi ih ulja na platnu s temom Križnog puta (sedam originalnih slika i sedam reprodukcija), te Sv. Marka i razapetog Krista. Trijumfalni je luk oslikan kompozicijom "Posljednje večere",¹⁶ a slike četiri evanđelista naslikane na svodu prezbitarija restaurirane su godine 1980.

U svezi s interijerom crkve treba reći da je crkva godine 1978. opljačkana. Tada su otuđene slike Sv. Obitelj i Sv. Ivan Krstitelj. Isto tako iz crkve je otuđeno sedam uljanih slika iz ciklusa "Križni put", koje su, kao što je već rečeno, nadomještene reprodukcijama. Prema riječima vlč. Luke Lučića, slike Sv. Obitelj i Sv. Ivan Krstitelj pripadale su mletačkom slikarskom krugu, a pretpostavljalo se da su djela Tizianove škole.

Na pročelju crkve Sv. Marka Evanđeliste vidljiva je horizontalna i vertikalna raščlamba. Horizontalna raščlamba naglašena je isturenim vijencem iznad ulaznih vrata i trokutnim zabatom iznad srednjeg broda crkve. Vertikalna raščlamba ostvarena je pilastrima. Oni se plitkim profilom izdižu iz površine zida, a ukrašeni su uzdužnim pravokutnicima u čijim je središtima ukrasni krug. Pilastri dijele pročelje na tri vertikalna polja. U svakom polju su po jedna ulazna vrata.

Glavni, središnji pravokutni ulaz u crkvu naglašen je širinom i visinom. Ulazni otvor uokviruju dovratnici i nadvratnik koji se ističu bogatom profilacijom, poput one na pilastrima. Iznad nadvratnika središnjeg ulaza strši horizontalni vijenac a ponad njega je luneta. Polje lunete je ostakljeno i uokvirano polukružnim kamenim obrubom koji se ističe već spomenutom

Veprincu. Na sličan način obradio je i Mošćenice, također u *ZNŽO*, god. XXIX./2., Zagreb, 1934., str. 148-160 te Rijeku: "Iz stare Rijeke", *ZNŽO*, XX./1915., Zagreb, 1915., str. 294-301.

15. Razgovor o tome vođen je s vlč. Lukom Lučićem u travnju 1999. godine u Veprincu. Osobna terenska bilježnica.

16. "Posljednja večera" bila je naručena od strane riječkih isusovaca, a prema riječima vlč. Luke Lučića ona nije bila izrađena u fresko tehnici.

geometrijskom dekoracijom. Kroz ostakljeno lunetno polje prodire svjetlost u interijer središnjeg broda crkve. Istu zadaću ima i polukružni termalni prozor iznad lunete na pročelju središnjeg broda. Taj prozor odvojen je od lunete i glavnog ulaza već spomenutim horizontalnim isturenim vijencem. Iznad termalnog prozora je trokutni zabat koji zatvara bočnu stranu dvoslivnog krovišta.

Lijevo i desno od glavnih vrata smješteni su bočni ulazi u crkvu. Oni su uži i niži, a naglašeni su kamenim neprofiliranim okvirima. Iznad bočnih ulaza nalaze se okrugli prozori – okulusi. Okulusi su bez dekorativnih elemenata a smješteni su u istoj visini na kojoj je luneta iznad glavnih vratiju.

Pročelje crkve Sv. Marka Evanđeliste izvedeno je u gruboj žbuci koja imitira grubo obrađeni klesanac. Zidna površina horizontalno je podijeljena na pojasnice. Iz ulaznog vanjskog prostora u crkvu se pristupa preko dvije kamene stube. Izrazitom simetričnošću na pročelju crkve postignuta je ravnoteža i skladnost.

Na pročelju iznad glavnog portala, a ispod termalnog prozora, nalazi se natpis na kome je zapisano:

TEMPLUM HOC FUIT ANNO
DOMINI MDCCCIL SUB DIRECTIONE
CAN: PAR: ANT^o PETRICICH PROPRIO AERE
RESTAURAVIT.

Natpis bilježi još jednu od obnova crkve, koja je obavljena 1849. godine, u vrijeme kanonika i župnika Antuna Petričića.

Sakralnom kompleksu Sv. Marka Evanđeliste pripada i zvonik. Zvonik-toranj samostalni je objekt odvojen od crkve, a djelomično se naslanja na obzide crkvenog tijela. Zvonik je masivna građevina, četvrtastog oblika s osmerostranim tamburom i osmerostranim stožastim krovom pokrivnim crvenim crijepom, iz konca XVIII. stoljeća. Tijelo zvonika snažnog volumena horizontalno je raščlanjeno katnim vijencem u dva nejednaka dijela. U donjem dijelu zvonika su ulazna vrata s polukružnim završetkom. Na katu je kućište za zvona otvoreno biforama sa svih strana. Te su bifore rezultat preinake zvonika s kraja XVII. ili početka XVIII. st., a zamijenile su monofore koje su vidljive na Valvasorovoj grafici Veprinca iz 1689. godine. Kao i kod zvonika crkve Sv. Jakova u Opatiji i Sv. Jurja u Boljunu, kućište je na vrhu obrubljeno profiliranim vijencem. Već spomenutom dogradnjom sa starog zvonika uklonjen je četveroslivni krov, a na njegovo mjesto dograđen je osmerostrani tambur s okulima, kojih primjerice nema na tamburu zvonika opatijske crkve. Tambur nosi osmerostrani krovni pokrov od crvenog crijepa.

Materijal te prizmatične građevine su kameni rustični blokovi. Zvonik je statičan, impozantan, a njegova vertikala oštro prodire u visinu. Uz spomenutu preinaku koja se dogodila koncem XVII. st., zvonik je obnavljan 1886. i 1946. godine. O njegovoj obnovi godine 1886. svjedoči kameni zapis uklesan u arhivoltu portala.

Naposlijetku, vraćajući se raščlambi Valvasorove grafike, razvidno je da je i u Veprincu kao i u Kastvu riječ o crkvi-tvrđavi. Ostaci obrubnih zidova, dio kule i zvonik to potvrđuju. Tako zid koji od ulaznih vrata pored zvonika na jugu teče prema sjeverozapadu debljine je između 1,30 i 1,50 m. Povijajući se oko pročelja crkve ostaci zida spuštaju se uz lijevi bok crkve prema istoku te se završavaju na sjevernom zidu zvonika tornja. Na toj strani debljina zida je nešto veća i iznosi oko 2 m, čime je naglašena njegova obrambena funkcija.

3.

Crkva Sv. Ane izgrađena je tik uz vanjski rub gradskog obziđa, na zapadnoj strani gradskih vratiju, a nasuprot gradskoj loži. To je mala, jednostavna i jednobrodna crkva s upisanom apsidom i otvorenim trijemom ispred pročelja – lopicom.

Otvoreni trijem četverokutnog oblika, pred pročeljem, ima troslivno krovište kojeg nose tri stupa i dva kutna pilona. Stupovi nemaju kapitela, već se na vrat stupa nadovezuje astragal, a na njega abakus. Tijelo stupa je od monolitnog kamenog bloka glatke površine. Bazu stupa čine plinta i trohil. Plinta je nešto šira od zida na kome leži, kao što je abakus širi od krovnihi greda koje nosi. Zbog toga se stječe dojam kao da su stupovi donijeti s nekog drugog mjesta i ugrađeni u trijem crkvice Sv. Ane.

U unutrašnjosti trijema uz otvorene zidove nalaze se kamene klupe. Naslonjene su i na desnu stranu pročeljne stijene, a njena lijeva strana ispunjena je stolnom kamenom pločom. Pod lopice popločan je sjajnim kamenim pločama. Krovna drvena konstrukcija je otvorena, pa je vidljiva drvena građa.

Na zapadnom pročeljnom zidu u sredini je uzak skroman ulaz, naglašen tek s dvije stube. Ulazni otvor je obrubljen kamenim rubnjacima koji su u svome gornjem dijelu zaobljeni. U sljemenu rubnjaka uklesan je grb obitelji Walsee. Na zidu pročelja su i dva manja prozorska okna kvadratična oblika koja, uz mali prozorski otvor na sjevernom zidu crkvenog tijela, omogućavaju prirodno osvjetljenje interijera crkve. Uz sam crkveni ulaz uzidana je s desne strane kamenica – škropionica za blagoslovljenu vodu. Pročeljna stijena završava s otvorenim zvonikom – preslicom za jedno zvono. Unutrašnji otvor preslice je polukružni, a izvana zabatni. Preslica ima pokrov od kupe – kanalice. Njezin volumen je disproporcionalan u odnosu na veličinu volumena i visinu crkve. Upravo u preslici crkvice Sv. Ane uočava se kasnija intervencija i obnova, tj. barokizacija objekta. Isto tako na volumenu preslice naglašena je njena horizontalna raščlanjenost u dvije etaže pomoću profiliranih kamenih vijenaca. U preslici je smješteno recentno malo crkveno brončano zvono. Ono je bez datuma, a s podnožja moguće je na zvonu raspoznati dvije trake s geometrijskom bordurom. Unutar bordurom zadanog kadra, u ovalu s prednje i stražnje strane zvona vidljivi su reljefni likovi svetaca.

Bočni zidovi Sv. Ane građeni su od horizontalno nizanih pravilnih kamenih blokova koji su povezani žbukom. Zidna površina je hrapava i rustična. Cijela građevina djeluje čvrsto, zatvoreno i kompaktno. Uz prozorski otvor na sjevernom zidu nalazi se još uzidana kamena ploča s grbom obitelji Walsee i 1442. godinom.

Ulaskom kroz lijepi i jednostavan portal kročimo preko dvije stube i spuštamo se na kameni pod crkve. Njezina je unutrašnjost mali jednobrodni, longitudinalni prostor s bočnim nišama i svetištem s oltarom. Graduirano osvjetljenje kupa unutrašnje zidne plohe, ožbukane i obojene bijelom bojom. Međutim, zbog vlage koja je izazvala opadanje boja na svim zidovima crkve Sv. Ane naziru se freske iz XV. stoljeća. Moguće je raspoznati deset kružnica s upisanim latinskim križem, što upućuje na simboličan prikaz križnog puta. To su posvetni križevi u kojima je kružnica simbol vječnosti i neprekidna postojanja, a kao Božji monogram ona predstavlja uz vječnost i Božju savršenost.¹⁷ Uz fragmente fresaka vidljivi su i teško čitljivi glagoljski zapisi.¹⁸ Na apsidalnom zidu s lijeve i desne strane upisana je uz glagoljske grafite godina 1562.

Gornja granica unutrašnjeg prostora zatvara se šiljastim gotičkim svodom. Gotički svod svojom izvedbom naglašava izduženost, te ostvaruje eleganciju i sjenovitost interijera crkve Sv. Ane.

17. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1979., str. 367.

Cijeli "sugestivni ansambl" izgrađen je i prilagođen laganoj padini brijega. To se posebno odrazilo na podu trijema i podu crkve. Naime, lopica zbog nagiba terena ima samo dva bočna otvorna prilaza, pri čemu je izostao srednji, uobičajeni prilaz. Što se pak popločanog kamenog poda crkvice tiče, njen je pod usječen prilagođen kosini brijega.

Tlocrt crkve pokazuje dvotravejnost njenog unutrašnjeg prostora. Taj se tlocrt može usporediti s crkvom Sv. Martina kraj Peroja i Sv. Antuna u Žminju¹⁹ te na određeni način s crkvom Sv. Mihovila kod Gorice na otoku Pagu, Sv. Martina u Staroj Poveljani, Sv. Vida kod Kolana i Sv. Nikole "in Scalniza".²⁰ Za razliku od crkve Sv. Ane, sve navedene crkve na Pagu imaju isturenu polukružnu apsidu. No i pored toga moguće je govoriti o široj rasprostranjenosti dvotravejnih crkava na području gornjeg dijela istočnog Jadrana.

Uz crkvicu Sv. Ane najvjerojatnije je vezan i stari naziv župe, budući da je Sv. Ana prema Rudolfu Strohalu bila župna crkva u Veprincu.²¹ S druge pak strane crkvice Sv. Ane klasificira se i kao obiteljska crkva.²² To nije začudno zbog dva osnovna razloga. Crkvice Sv. Ane može u svoj prostor primiti 10 – 12 vjernika, pa se danas u prigodi vjenčanja u crkvisi nalaze zajedno sa svećenikom samo mladenci, njihovi kumovi i najuža obitelj.²³ To nas upućuje da je crkvice doista bila namijenjena samo za članove plemićke obitelji.

Prema godini 1442., uklesanoj na kamenu ploču na sjevernom vanjskom zidu crkve, valja pretpostaviti da je to bila kapela članova obitelji Walsee. To potvrđuje i njihov grb uz godinu i na nadvratniku ulaza. Kada je započeta izgradnja crkve ili pak pregradnja stare crkve na tome mjestu, teško je reći jer ne postoje neposredna vrela. Posredno se zna da je druga žena Hugona VIII. bila Ana rođena Walsee, a preminula je godine 1373. Njezin je suprug preminuo pred kraj XIV. stoljeća, a šurjaci njegovi postali su skrbnici Hugonove malodobne djece. U Veprincu je godine 1405. umrla Elizabeta Devinska. Riječkom kaptolu ostavila je različite terene na području Veprinca i kapelu u kaštelu s dužnošću njenog čuvanja, te da se u njoj održe mise u vrijeme blagdana Majke Božje. To je kapela Majke Božje koju je Beta (kako izvori još zovu Elizabetu Devinsku) kaptolu sa svim dobrima darovala. Ona je sahranjena u kapeli Sv. Jurja u Rijeci.²⁴

Posredni podaci da su Walseeovci godine 1408. podigli ili obnovili kapelu Sv. Andrije i kapelu Sv. Mihovila u Rijeci²⁵, upućuju nas na pretpostavku da su u to vrijeme obavljani i radovi u Veprincu. Tome u prilog ide i vrijeme nastanka Sv. Trojice u Kastvu. Crkva Sv. Ane

18. Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU, knj. 57, Zagreb, 1982. te natpise ne navodi, vidi *Veprinac*, str. 356-357.

19. Andre MOHOROVIČIĆ, "Prikaz primjene specifične interpolacije gotičke konstrukcije svoda u romaničke objekte na području Istre i otoka Cresca", *Ljetopis JAZU*, knj. 63., Zagreb, 1959., tab. 27. i 30.

20. Emil HILJE, "Kasnosrednjovjekovna sakralna arhitektura na Pagu", *Diadora*, sv. 18.-19., Zadar, 1997., str. 403-410.

21. "Župna crkva bila je u ono vrijeme u Veprincu Crkva sv. Anc...", R. Strohal, *Veprinac u XVI. vijeku*, n. dj., str. 139.

22. U literaturi taj se sakralni objekt označava dvojako: "crkvice Sv. Anc", Andre MOHOROVIČIĆ, "Stari gradovi kulturno-povijesni fenomen liburnijske obale", *Liburnijske teme*, knj. 1., Opatija, 1974., str. 89., odnosno "kapela Sv. Anc", Vanda EKL, "Opatija – Prostor i čovjek", *Dometi*, XVII., 9.-10., Rijeka, 1984., str. 65. Crkva Sv. Anc može se usporediti s obiteljskom crkvom Sv. Trojice u Kastvu.

23. Prema izvaji vječasnog Luke Lučića obredi vjenčanja u crkvisi Sv. Anc vrlo su rijetki, ali se na zamolbu pojedinaca još ponekad obave.

24. Giovanni KOBLER, *Memorie per la storia della liburnica citta di Fiume*, Fiume, 1896; Prvi pretisak, Trieste, 1978., vol. III, str. 242, Anno 1405. Novembre 15. "Obiit Domina Betta, soror Divinari, et sepulta fuit in Capella Sti. Georgii Fluminis juxta altare. Quac Domina dotavit Capitulum Capella Sancte Mariae in Veprinac cum suis bonis liberis."

tipološki se uklapa u skupinu crkava nastalih od XII. do XV. st., no ona sama je ipak gotička građevina iz XV. st. koja je u razdoblju baroka stekla lopicu, bočne prozore i preslicu.

Ovaj tip crkvene građevine s pravokutnom tlocrtnom konturom i upisanom polukružnom apsidom u začelju arhitektonskog tijela, tako da je apsida uključena u njegov osnovni volumen, rasprostranjen je po cijelom istarskom poluotoku. Takve su jednobrodne crkve s upisanim apsidama u zidnoj masi (jednom, dvije ili tri), građene u dugom vremenskom rasponu od antike do kasne gotike. One čine *Istarsku grupu sakralnih spomenika*.²⁶

Istarska grupa crkvenih građevina s upisanom apsidom bila je predmet istraživanja Branka Marušića koji je tipologiju crkava sačinio prema broju apsida, načinu njihova oblikovanja i izgledu prostora za vjernike. Prema njegovoj tipologiji crkvice Sv. Ane pripada najbrojnijem *tipu 2 romaničko-gotičke podgrupe*. To su jednobrodne crkvice pravokutnog oblika s upisanom polukružnom apsidom, koje pripadaju stilskom razdoblju romanike, a nastajale su od XII. do XV. stoljeća.²⁷ Međutim, u crkvi Sv. Ane došlo je u arhitektonskoj koncepciji do interpolacije gotičke šiljaste svodne konstrukcije. Naime, na postojeću stariju romaničku prostornu organizaciju s bočnih je stana uzdignut šiljasti svod. Šiljastim je svodom zatvorena gornja granica prostora. Najbliži primjer navedenog *tipa 2 romaničko-gotičke podgrupe*, sličan crkvi Sv. Ane u Veprincu je crkvice Sv. Nikole u Goloviku kod Brseča. S druge, zapadne strane Učke to su: crkvice Sv. Kuzme u Boljunu, Sv. Roka u Roču i Sv. Nikole u Dobrovi kod Labina. Riječ je o sličnim jednobrodnim crkvicama s upisanom apsidom.

4.

U neposrednoj blizini Sv. Ane nalazi se *crkva Sv. Marije Magdalene* koju *Prospectus* iz 1877. naziva crkvom Blažene Djevice Marije.²⁸ Time se tek djelomično dokazuje starost te jednobrodne crkve koju je, kako je već spomenuto, riječnom kaptolu darovala Elizabeta Devinska prije no što je 15. studenoga 1405. preminula. Od stare crkve ostali su samo djelomično temelji nakon što je u cijelosti 1869. godine obnovljena, kako je zabilježeno na nad vratniku crkve. Ta jednobrodna crkva s dvoslivnim krovijem i preslicom ponovno je obnovljena 1985. na 1986. godinu, pa je danas u potpunosti izgubljena njena izvornost. Crkva Sv. Marije više nije u funkciji i danas je privremeno spremište.

5.

Ispred veprinačkog naselja izgrađena je na rubu šireg dolca, s desne strane ceste što od Matulja preko Veprinca vodi prema Učki, barokna *crkvice Sv. Jelene*. To je mala skromna, jednobrodna crkva s uobičajenom lopicom, koju susrećemo ispred pročelja svih crkvice na području Liburnije. Njeno je pročelje ukrašeno čvrstom preslicom koja ima otvor za jedno veće zvono, kojeg sada nema. Najnovija obnova crkvice dovršena je godine 1980. Tada su

25. "1408 i Walsce costruisciono (o forse ristaurano) per loro divozione la Capella di S. Andrea. 1408 cretta la Capella di S. Michclc." Giuseppe POGLAJEN, "Memorie cronologiche relative alle chiese e al Capitolo di Fiume", *Rivista Fiume*, VIII, I e II semestre 1930., Fiume, 1931, str. 106-107. Zanimljivo je da G. Poglajen u svojoj kronologiji nije spomenuo godinu 1442. koju nalazimo na zidnoj stijeni Sv. Ane.

26. Radovan IVANČEVIĆ, "Model srednjovjekovnog Gračišća", *Peristil*, 8.-9., Zagreb, 1965.-1966., str. 129.

27. Branko MARUŠIĆ, "Istarska grupa spomenika sakralne arhitekture s upisanom apsidom", *Histria archeologica*, sv. V., Pula, 1974., str. 17, 19. Na str. 17. u bilj. 32., B. Marušić nabroja sve crkvice koje pripadaju *tipu 2 romaničko-gotičke podgrupe*. U tom popisu međutim ne nalazimo ni crkvicu Sv. Ane u Veprincu, a ni crkvicu Sv. Nikole u Goloviku kod Brseča. To je zato jer se B. Marušić u svom monografskom radu nije bavio istočnoistarskim područjem od Brseča do Kastva.

njeni zidovi zaštićeni žbukom, a uređeno je i cijelo krovništvo. Danas se Veprinčani i njihovi gosti oko crkvice okupljaju na dan Sv. Jelene. I ta se crkvice zajedno s crkvom Sv. Marka Evanđeliste, crkvicom Sv. Ane i crkvicom Blažene Djevice Marije spominje u *Prospectusu*²⁸ iz 1877. godine.

6.

Na Valvasorovoj grafici iz XVII. st. vidljiva je u neposrednoj blizini Veprinca *crkva Sv. Jurja*. Crkva je nacrtana na zapadnoj strani od crkve Sv. Marka Evanđeliste. Međutim, njene se ruševine ustvari nalaze na južnoj strani Veprinca blizu zaseoka Sveti Juraj, iznad nove ceste Veprinac – Poljane – Ičići. Penjući se sa ceste prema mjestu gdje se nalaze ostaci srednjovjekovne crkvice – jednobrodne prema grafici J. W. Valvasora – nailazi se na stari put ponegdje popločan. Nakon 50-tak metara s tog puta skreće se u lijevo prema zaravnjenom vrhu brijega. Kroz travu i uskim puteljkom dolazi se na eliptičnu zaravan na kojoj se danas na mjestu svetišta nalazi posvećeno raspelo. Ispod njega je kamena ploča novijeg datuma s oznakom crkve i natpisom “Sv. Juraj” i oznakom nadmorske visine (458 m/n.m.). Od crkve je danas ostala samo hrpa kamenja, a u travi se na istočnoj strani jedva nazire polukružni zid, za koji se može pretpostaviti da je bio dio nekadašnjeg apsidalnog zida. Uz to sačuvan je i jedan klesani kameni rubnjak, duljine oko 1 m, koji je vjerojatno bio korišten kao nadvratnik ili doprozornik. Cijela površina omeđena je eliptičnim niskim obziđem.

Prema tome, od nacrtane jednobrodne male crkve danas su ostali samo tragovi temelja zarasli u travu i kupinu. U puku se očuvala predaja o podnom mozaiku s prikazom Sv. Jurja koji ubija zmaja. No, danas je to u ruševinama crkve teško moguće utvrditi. A, s obzirom na već spomenuti *Prospectus* iz 1877., koji crkvu Sv. Jurja uopće ne navodi, može se pretpostaviti da su njene ruševine stare najmanje 130 godina.

7.

U Veprinačkoj župu spada i *crkva Sv. Petra* u mjestu Sveti Petar ispod Poljana. Ta je crkva izgrađena 1869. godine. Uz to na starom groblju postoje ruševine *crkve Sv. Lovre*, obrasle u bršljan, a nalaze se na južnom dijelu sela Zatke, nasuprot vijadukta Anđeli, na cesti Matulji – Tunel Učka. To su ruševine crkve čiji se tragovi jedva naziru a u neposrednoj su blizini kuće obitelji vrlo zanimljiva prezimena, Vlastelin.

Spomenutu crkvu Sv. Petra u Poljanama ne treba dovoditi u svezu s crkvom Sv. Petra koju spominje Valvasor. Riječ je najvjerojatnije o crkvi vezanoj uz sajmeni dan Sv. Petra na Učki, kome je prisustvovao i kapetan prema 5. članku Veprinačkog statuta iz 1507. godine. O sudbini te crkve i crkve Gospe Blažene nismo uspjeli dobiti informacije od vlč. Luke Lučića.

III.

Crkveni objekti na području veprinačke župe potječu s razmeđa XII. i XIII. stoljeća, kao što se to do sada pretpostavljalo. Jedina iznimka je crkva Sv. Petra u mjestu Sv. Petar ispod Poljana koja je sagrađena 1869. godine i zato nije bila predmet ovoga rada.

Na području župe uz župnu crkvu Sv. Marka Evanđeliste u Veprincu su obiteljska crkvice Sv. Ane, crkva Sv. Marije Magdalene i crkva Sv. Jelene. Izvan veprinačkoga naselja ostale su ruševine nekadašnjih crkava Sv. Jurja i Sv. Lovre. Sve te crkve su tijekom stoljeća

28. *Prospectus*, n. dj., str. 35.

prošle dugi put dogradnji, pregradnji i obnove, od romanike preko gotike i baroka do klasicizma XIX. stoljeća.

Smještaj veprinačkih crkvi u prostoru poštuje sakralnu orijentaciju s apsidom prema istoku. Crkve su gradili domaći majstori od domaćeg kamena koji je grubi klesani lomljenik. Tijekom vremena lomljenik je postupno obrađivan da bi u doba kasne gotike postao fino klesani kvadar (crkva Sv. Ane). Za vezivno tkivo korištena je vapnena žbuka, a vanjski zidovi su u novije doba ožbukani (župna crkva Sv. Marka Evanđeliste, crkva Sv. Jelene). Posebnost čini crkvice Sv. Marije Magdalene čiji se korpus sastoji od donjeg, starijeg, rustičnog volumena i gornjeg prekrivenog žbukom. Građevni materijal dopunjen je drvom, opekom i kanalicama.

Sve veprinačke crkve su pravokutne, jednobrodne i jednostavne male crkve osim župne koja je velika trobrodna crkva s funkcijom utvrde. Primjer jednobrodne crkve s upisanom apsidom je obiteljska crkva Sv. Ane, a bezapsidalne crkve – Sv. Marija Magdalena i Sv. Jelena. Posebnost čini korpus župne crkve koja je danas trobrodna s jedva vidljivim elementima romanike.

Na južnom začelnom zidu prezbiterija crkve Sv. Marka Evanđeliste nalazi se izduženo prozorsko okno. Ono je obrubljeno kamenim okvirima, koji se na vrhu završavaju polukružnim lukom. To romaničko okno potvrđuje da je prezbiterij ustvari najstariji dio veprinačke župne crkve. Ona je također u romanici bila mala jednobrodna crkva, a u doba gotike XV./XVI. st. crkva je preuređena te je dobila izduženi prezbiterij. U baroku crkva postaje trobrodna jer se na lijevu i desnu stranu osnovnoga broda dograđuju bočne niže i uže lađe. Barokizacija crkve desila se u vrijeme riječkih isusovaca, ali svakako nakon 1689. godine budući da je Valvasor na svojoj grafici Veprinca prikazao staru jednobrodnu crkvu. Posljednja veća obnova obavljena je na crkvi 1849. godine. Te je godine crkva dobila klasicističko pročelje.

Daleko više romaničkih elemenata nalazimo u obiteljskoj crkvi Sv. Ane, koja je ujedno i lijepi primjer interpolacije gotike. Unutrašnja organizacija prostora s upisanom polukružnom apsidom u začelnoj zidnoj masi ukazuje na romanički stilski izraz. To isto potvrđuju niše u desnoj i lijevoj bočnoj zidnoj stijeni. U vrijeme gotike tj. u XV. st. dolazi do interpolacije gotičke šiljaste svodne konstrukcije – na stariju romaničku prostornu organizaciju s bočnih zidnih stijena uzdignut je šiljasti svod. Tako je zatvorena gornja granica prostora. Osim toga na unutrašnjim zidnim plohamo naziru se vrlo oštećene freske iz XV. stoljeća. Ipak moguće je raspoznati deset kružnica s posvetnim križevima. Oni pripadaju razdoblju gotike. U to doba ispred pročelja crkvice podignut je trijem ili lopica s troslivnim krovom. Na sljemenu krova, a u osi pročelja, smještena je preslica za jedno zvono.

Već je spomenuto da je barok svoje snažne tragove ostavio u župnoj crkvi Sv. Marka Evanđeliste. Preuređenjem u baroku ostvarena je nova prostorna organizacija čime crkva postaje trobrodna, a osvjetljenje interijera izvedeno je termalnim prozorima na zidovima bočnih brodova.

Zvonik-toranj župne crkve početno je masivno, čvrsto romaničko tijelo (kako je i prikazan na Valvasorovoj grafici). Međutim, nakon godine 1689. kućište se otvara biforama, a iznad njega dograđuje se osmerostrani barokni tambur s okulima i osmerostranim stožastim krovom.

Crkva, zvonik i prostor oko njih obzidani su čvrstim i snažnim zidom. Prema svemu sudeći to je učinjeno tijekom XV. st. za obranu od mogućih turskih nasrtaja, odnosno koncem XVI. st. kada je sve bliže početak Uskočkoga rata. Cijeli korpus istovjetan je kastavskoj i mošćeničkoj crkvi-tvrđavi. Od tuda treba tražiti i srednjovjekovni dodatak u nazivu Veprinca – kaštel Veprinac.

Zaključno iznijete činjenice potvrđuju povezanost srednjovjekovnih istočnoistarskih komuna, od Brseča do Rijeke, ne samo politički, pravno, gospodarski nego i kulturološki što se potvrđuje i njihovim sakralnim graditeljstvom.

Summary

Sacral architecture of the medieval castle of Veprinac from the 13th to the 18th century

Vesna Munić

The paper is discussing the sacral architecture of the medieval castle of Veprinac, that is of the Veprinac county in Liburnian Istria. Up to now, the family church of St. Ann's has been the sole (partially) analysed object in the area. Other churches have not been separately and integrally treated.

Starting with the treatise of the County church of St. Mark the Evangelist, the analysis is widening to other churches of the Veprinac county: St. Ann's, St. Mary Magdalen, St. Helen's, as well as to the remnants of the medieval church of St. George. A particular attention is being paid to the County church of St. Mark the Evangelist, built on the 519 meter high hilltop overlooking the Adriatic Sea. This church is a fine example of the church-fortress that has – disregarding the reconstructions and additions – kept until today. At the very entrance to Veprinac, a family church of St. Ann's has been built in the early 15th century. It is carrying distinct romanian and gothic characteristics. The building took place at the time of the economically very powerful family of Walsee.

According to their architectural characteristics, the churches of the Veprinac county represent an integral part of the sacral architecture of Liburnia, as well as of the Central and Western Istria.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LV
ZAGREB 2002.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LV, str.1-296, Zagreb 2002.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Slaven Bertoša
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić
Josip Vrandečić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky